

Befogadás és elfogadás

Konferencia Szentendrén

2015. április 15-én zajlott le az a konferencia Szentendrén, amelynek témáját *Befogadás és elfogadás* címmel jelöltük ki. A befogadás és elfogadás sokrétűen értelmezhető szavak, amelyek azonban mindenképpen kell, hogy jellemezzék a ma könyvtárát.

Az esemény időpontjának kiválasztása nem volt véletlen, sőt rögtön két indok is szolgált hozzá. Egyrészt szeretttük volna, hogy a Könyvtárosok világnapjáról (április 14.) mind szélesebb körben essék szó, vagyis szeretttük volna ráirányítani szakmánkra, szakmánk fontosságára a figyelmet. Másrészt Szentendre életében – és Pest megye életében is – meghatározó jelentőségű, hogy 1975 áprilisában, - éppen negyven éve – adták át azt az épületet, amelyben a Pest Megyei Könyvtár elhelyezésre került, és amely azóta az otthona. Akkoriban szeretttük volna, ha Szentendre Pest megye kulturális „fővárosává” válik, ennek a koncepciónak a jegyében került – más intézményekkel egyetemben – megyei intézményként a Duna parti városba a ma már 63 éves Pest Megyei Könyvtár. A könyvtár ezt megelőző 23 éves története nem volt éppen zökkenőmentes. Többszöri költözködés, méltatlan állapotok jellemezték azt a korszakot.

Azt gondoltuk, a negyvenéves szentendrei jelenlét súlya, évfordulója van olyan horderejű, és hozzá a Könyvtárosok világnapja lehet olyan fajsúlyú esemény, hogy érdemes legyen felvenni a kapcsolatot néhány testvérváros könyvtárával, meghívni őket e konferenciára. Az ötlet elnyerte Szentendre város vezetőinek tetszését, és segítségükkel elképzelésünket meg is valósítottuk. Így kerültünk kapcsolatba a finnországi Uusikaupunki, a németországi Wertheim és két erdélyi település, Kézdivásárhely és Zilah könyvtáraival.

Az a gondolat vezérelt bennünket, hogy legyen ez több mint egyszerű testvérvárosi látogatás, sőt a továbbiakban is maradjon kapcsolat közöttünk. Minden közkönyvtár kissé más, mondhatnám úgy is, minden könyvtár hasonlít egymásra, de mégis a maga módján az, ami. Ez a különbség függ a könyvtárhasználók másságától, a helyi finanszírozás nagyságától, az ott dolgozó könyvtárosok személyiségétől és sok más tényezőtől. A találkozások mindig izgalmasak – akár hazai berkeken belül is –, de különösen érdekesek akkor, ha külföldi példákat is szemügyre vehetünk. Könyvtárosok számára nem kell ecsetelnem, hogy miért kiemelkedően fontos, hogy finn vendégként Pirkko Kähärä, német vendégként Michaela Stock, és a tömbmagyarságú Kézdivásárhelyről érkező Vántsa Judit, illetve a szórvány Zilahból Szöllősi Ingrid jelen lehetett. Azt kértük tőlük, hogy azt a rövid kutatást, amelyet a Pest Megyei Könyvtár is elvégzett, végezzék el ők is a saját

könyvtárakban. Úgy véltük, ez az összehasonlítás érdekes és hasznos információkat eredményezhet. A vizsgálat során két évet kellett összehasonlítani (2005, 2014); a kérdések a felnőtt férfiakra, nőkre, illetve az összes könyvtárhasználóra vonatkoztak, az olvasási és kölcsönzési szokásaikra. Történt-e valamilyen irányú elmozdulás az évek során? Hogyan alakult az olvasók könyvtári létszáma? Mit olvasnak többet, szépirodalmat vagy szakirodalmat? A szakirodalom fő témakörei közül mely kerül leginkább használatba? A szépirodalom tekintetében kik a legnépszerűbb írók, sőt, még a nemzetiségi hovatartozásukra is kíváncsiak voltunk. Nagyon izgalmas, érdekesítő, vagy éppen feltűnően egységes, általánosan elfogadott eredmények születtek.

A friss kapcsolat megőrzése miatt, a jelenlévő külföldi könyvtárak számára átadtunk egy emléklapot, amely egyúttal szándéknyilatkozat is volt arról, hogy testvérvárosi partnerkönyvtárakként a jövőben is számítunk az együttműködésükre. Hogy mivel is járhatna mindez? Például a mostanihoz hasonló olvasói „nyomkövetésre”, egy kis nemzetközi kitekintésre is. Szeretnénk olyan megmozdulásokat is kezdeményezni (esetleg a partnerkönyvtárak ötleteihez csatlakozni), amelyek mindegyik könyvtárban, talán még azonos időben is megtörténhetnek – és természetesen nem kizárva a személyes találkozásokat sem. E javaslatok nagy része ma, az internet világában, viszonylag könnyen megvalósítható.

A konferencia során szerettünk volna kiemelten szólni a megyei könyvtár új, pontosabban „új köntösben” megjelenő, meghatározó feladatáról, a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszerről (KSZR). Ez az állami támogatási forma az 5000 fő alatti települések számára érhető el, a megyei könyvtárakon keresztül, célja pedig a kulturális alapellátás biztosítása, a befogadás és az elfogadás, a települések közötti szakadék szűkítése. A KSZR tehát több mint könyvtár... Szerettük volna megmutatni a megye könyvtárosaival, a városokban és a kistéleplésen dolgozó kollégáknak, milyen egyszerű lehetőség rejlik ebben a rendszerben, és milyen lépéseket tett, illetve eredményeket ért el ebben az ügyben a Pest Megyei Könyvtár. Előadásában Vigh Annamária, az Emberi Erőforrások Minisztériuma Közgyűjteményi Főosztályának vezetője kiemelte, hogy a KSZR, a kistéleplések támogatásának e formája egyedülálló Európában, és kiemelkedő eredményeket tud felmutatni. A skandináv országok példái, az angol, lengyel példák hallatán is bátran mondhatjuk, európai szintű rendszert építünk országosan.

A könyvtárak a hagyományos feladatkörükön túl, hosszú ideje már információs és közösségi tereként is működnek. Ez utóbbi funkciót erősíti a KSZR programja is. És hogy milyen jelentősége van az emberek életében a közösségeknek (ezért fontos, hogy a könyvtár is megjelenjen közösségi térként), arról Horváth Judit pszichológus szolt lebilincselően. Hangsúlyozta, milyen nagy problémát okoz a család átalakulása, a nagycsaládok mind kisebb száma, aminek következménye, hogy generációk sora bizonytalanabb érzelmi közegben nő fel. A fiatalok gyakran hiányos primer szocializációja következtében sok céltalan, motiválatlan, szorongó személyiség alakul ki, bizonytalan értéktudattal, nem megfelelő jövőképpel. Ezek a fiatalok tartózkodnak a felelősségvállalástól, és hiányzik belőlük az elkötelezettség. A szingli életforma preferálása részben ennek a nagy belső bizonytalanságnak a leképeződése. De a többi korosztály tagjai közül is sokan magukra maradnak, sorozatos egzisztencia-válságot élnek át, anyagi- személyes biztonságuk elvesz, az idősök láthatatlanná, sőt teherré válnak, tömegesen magányosodnak el. Így égető szükség van újfajta közösségek létrehozására.

Vajon a vallás, a nemzetiségi hovatartozás mit jelent az olvasáshoz való viszonyunkban? Kulturális, vallási és nemzetiségi identitás – az olvasás tükrében, az identitásnak a nemzeti hovatartozás-tudattal és a vallásossággal kapcsolatos rétegeinek vizsgálatáról hallhattunk a következőkben. Megfigyelhető – mondta Gereben Ferenc művelődésszociológus –, hogy a vallásos emberek a társadalmi átlagnál jobban kerülnek a tömegkultúra kommerciális termékeit, de ízlésviláguk meglehetősen konzervatív. A modern irodalom nem kommerciális műveit inkább a nem vallásos emberek iskolázottabb rétege olvassa. A legújabb kutatások azt mutatják, hogy az egyházakhoz erősen kötődők aránya egyharmadról egynegyedre csökkent ugyan, de a valláshoz kötődők intellektualizálódtak. Az olvasáskultúrának az identitással és a vallásossággal értékalapon és pozitív értelemben nagyon erős összefüggése van. A töredezetten, negatív, közömbös identitások a nem olvasói magatartás velejárói.

„Most már, idők múltával azt is tudom, hogy arról szólt a mese, hogy a világban mindenkire rá van bízva valami. Valami nagyon fontos, amivel el kell jutni az Üveghegy elé, s aki az Üveghegy elé akar jutni, annak ismernie kell testvérét, anyját, nagypapját, tudnia kell, hogy az Üveghegy vára mindenki előtt nyitva áll, csak szeretet és tiszta szív kell hozzá.” A fenti Lázár Ervin-i idézettel zárta a konferencia délelőtti programját Gereben Ferenc művelődésszociológus, akinek a neve nemcsak egyetemi előadóként, könyvek szerzőjeként ismert a könyvtárosok generációi számára, hanem neve az olvasótáborok meghatározó alakjaként sem feledhető. Mint ahogy így van ez másik előadónk, az ebéd utáni programrészt első előadója, Nagy Attila esetében is. Szavait mindenkor örömmel hallgatják a – nem csak – szakmabeliek. Most, mint a 12 tagú brüsszeli szakértői bizottság tagja arról számolt be: merre tart Európa, milyen tapasztalatokat szerzett a bizottság munkájában, és melyek az azt lezáró jelentésben foglaltak legfontosabb tanulságai¹.

A brüsszeli bizottságban kiemelten fontos volt az olvasás, a diskurzus a körül zajlott, hogy a kulturális politikában hogyan kellene alakulnia az olvasásnak. Ennek indokoltságát mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a PISA-vizsgálatok regressziós görbéje jól kimutatja, hogy egy adott ország GDP-je, gazdasági teljesítménye és az adott országban tapasztalt szövegértési színvonal hogyan függ össze. Erős lineáris összefüggést mutat, vagyis minél jobban értik a leírt szöveget a fiatalok, annál jobb az adott ország GDP-je. És ez fordítva is igaz.

Az is kimutatható, hogy az átlagon felüliek teljesítménye mögött elsőrendűen a családi segítség áll. Könyvtárra, iskolára megkérdőjelezhetetlenül szükség van, de a döntő elem a családi háttér. Ne feledjük, a magzat a méhen belül is már tanul – hangsúlyozta Nagy Attila. A magzat az ötödik-hatodik hónaptól „tanul” és emlékezik. Tehát a szülő, az édesanya az első és legfontosabb pedagógus. A rigmusok, a mondókázás, az éneklés-dúdolgatás, a verselés, beszélgetés, mesélés szerepe meghatározó jelentőségű a magzat, majd a gyermek életében. Korai intervencióra van szükség, majd a család, az egészségügy, az óvoda, a könyvtár, az iskola folyamatos együttműködésére. Az olvasás osztantárgyi feladat: minden tantárgynak fontos hivatása a könyvek, a könyvtár használatása, az olvastatás Talán meglepő, de a mozgásosság jobban fejleszhető, ha a gyerekek műalkotásokkal találko-

¹ Lásd: Műveltséget mindenkinek! (Az Európai Unió szövegértéssel foglalkozó szakértői csoportjának összefoglaló jelentése). = Könyvtári Figyelő, 2013. 1. sz. 124-132. p.; Nagy Attila: Megjegyzések a műhelyből. (Az EU szövegértéssel foglalkozó szakértői csoportjának munkája a magyar tag szemével). = Könyvtári Figyelő, 2013. 1. sz. 133-139. p.

nak, kutatással is foglalkoznak, sőt kreatív írásra, fogalmazásra készítetik őket – idézett egy nem rég lezajlott konferencián hallottakból Nagy Attila.

A Pest Megyei Könyvtár a konferenciára készülvén öt helyszínen (Uusikaupunki, Wertheim, Kézdivásárhely, Zilah és Szentendre) végeztette el azt az olvasási szokásokkal kapcsolatos vizsgálatot, amelynek eredményéről szintén ezen a konferencián számolhattak be az érintett könyvtárak, pontosabban az őket képviselő könyvtárosok. A szentendrei eredményekről Polgár Zsuzsanna adott számot. Számunkra talán az egyik legizgalmasabb eredményt a 20 leggyakrabban olvasott szerző nemzetiségére vonatkozó kérdésünkre adott válaszok adták. A felmérésünkből az derült ki, hogy bizony, a hazai szerzők olvasottsága, pontosabban a könyvtárakon keresztül leggyakrabban kölcsönzött szépirodalom hazai szerzőinek aránya nálunk a legalacsonyabb. Míg Finnországban 75 százalék a finn szerző, Németországban 55 százalék a német szerző, Zilahban 20 százalékról 50-re nőtt a romániai (román és magyar szerzők), Kézdivásárhelyen pedig 45 százalékról 30-ra csökkent a hazai szerzők hányada, addig nálunk, Szentendrán 55 százalékról 20-ra esett vissza a magyarországi írók olvasottsága az utóbbi kilenc év alatt.

Összességében a finnországi Uusikaupunki lakosságának 30 százaléknyi olvasói arányával irigylésre méltó helyzetben van. És ugye emlékszünk még a Nagy Attila által elmondottakra? A szövegértés minőségének és a GDP-eredmény összefüggésére Finnország ékes példa!

A könyvtárhasználók számát tekintve minden vizsgált könyvtárban a nők vannak nagyobb számban jelen. Viszont egy korábbi szentendrei időmérleg-vizsgálatkor azt is láttuk, hogy a férfiak sokkal hosszabb időt töltenek a könyvtárban, mint a nők, vagyis ők már közösségi térként is használják a könyvtárunkat. Viszont azt is látnunk kell, hogy a könyvtárhasználó férfiak száma százalékban kifejezve a 2005-ös jelenléthez képest csökkent (még akkor is, ha – mint Kézdivásárhelyen 30%-kal, Zilahon 25%-kal nőtt az összes kölcsönző személyek száma). Mindenütt, így Kézdivásárhelyen 30,5 százalékról 25,4-re, Zilahon 44-ről 38,6-ra, Uusikaupunkiban 29,5-ről 26 százalékra és Szentendrán 30-ről 27,6 százalékra mérséklődött a könyvtárhasználó férfiak hányada.

És hogy mit olvasnak gyakrabban: szakirodalmat vagy szépirodalmat? Számunkra sem meglepő módon, mindenütt a szépirodalmat „fogyasztják” inkább; kivétel Zilah, ahol közel fele-fele ez az arány. Másutt enyhe mozgás van a szakirodalom-szépirodalom viszonyában, negatív és pozitív irányban egyaránt. Az tény, ahol nőtt a szakirodalom iránti érdeklődés, ott a férfifolvasók szakirodalmi érdeklődése növekedett (Zilah, Szentendre). Kézdivásárhelyen csökkent a szakirodalom olvasottsága 43,3 százalékról 33,1 százalékra; Uusikaupunkiban is mérséklődött a szakirodalom kölcsönzése, 45-ről 39 százalékra; Szentendrán viszont emelkedett a szakirodalomé 27-ről 28-ra; Zilahon is nőtt a szakirodalom kölcsönzése 50-ről 54,6-ra. A férfiak szakirodalmi érdeklődése nőtt Szentendrán is, 24 százalékról 31-re; Zilahon 41,3-ről 43,6 százalékra)

Németországban, Wertheimben a legnagyobb érdeklődésnek a földrajz, a történelem, az életrajz örvend; Finnországban, Uusikaupunkiban a 6-os (alkalmazott tudományok), illetve a 9-es (régészet, földrajz, életrajz, történelem) főosztályba tartozó (pontosabban ide behelyezhető) könyveket keresik legintenzívebben. Zilahban, ahol közel fele-fele arányban olvasnak a könyvtárba beiratkozottak szép-, illetve szakirodalmat, az elmúlt kilenc év alatt a 8-as főosztály (nyelv és irodalomtudomány) olvasottsága közel 7 százalékkal emelkedett, míg a társadalomtudomány iránti érdeklődés, amely korábban élen járt, a legtöbbször, 3 százalékkal esett vissza. Kézdivásárhelyen is a legnagyobb érdeklődés

a 8-as, a nyelv- és irodalomtudomány iránt mutatkozott, míg drasztikus visszaesés a 7-es (művészetek, sport, szórakozás) főosztály esetében történt. Szentendrén pedig a 6-os főosztály (alkalmazott tudományok) volt és ma is az a legvonzóbb, bár némileg csökkenő intenzitással. És lássuk – most már csak Szentendrén – a férfiakat, akik kevésbé vannak jelen a könyvtárban, de ha mégis, több időt töltenek itt el. Ők is több szépirodalmi alkotást olvasnak, de enyhe, vagy inkább minimális növekedés van a szakirodalmi érdeklődésükben. A részletesebb elemzésből kiderül, a legmagasabb, 3 százalékos emelkedés a 3-as főosztálynál (társadalomtudományok) van, a legnagyobb visszaesés részükről (közel 3%-os) az 5-ös (természettudomány) főosztálynál.

Megragadva az alkalmat, a konferencia végén két szentendrei kezdeményezésről is szóltunk. Bemutattuk azt a kisfilmet, amely az elmúlt évben az Ünnepi Könyvhét alkalmából indított *Olvasás fája* programunk képanyagát foglalta össze. Beszámoltunk a *Szülői értekezlet* Pest megyei programsorozatunkról, amelynek alcíme: *Valóban jobb tanuló lesz-e gyermekünk, okosabb, tehetségesebb, ha felolvasunk, mesélünk neki?*² Ez utóbbi kezdeményezésünk megyén, sőt országhatáron túlnyúló hatású, hiszen éppen a kézdivásárhelyi kolléganő az, aki minderről Erdélyben is szólt már.

Hisszük, hogy Szentendre életében a Pest Megyei Könyvtár negyven éve meghatározó jelentőségű volt. Ebből az időszakból válogattuk ki a – talán mindenki számára - legemlékezetesebb közösségi rendezvények, találkozók fotóit. *40 éve - 100 híres ember Szentendrén* című kiállításunkkal a könyvtár közösségépítő szerepére, a közösségi tér kulturális jelentőségére hívtuk fel a figyelmet.

Csatolt rendezvényként még ezen a napon került sor egy múltidéző találkozásra is: a megyei könyvtárból nyugdíjba vonultak és a ma ott dolgozó kollégák baráti találkozására. A már említett 60. évforduló kapcsán rögzítettünk már visszaemlékezéseket a könyvtár múltjával kapcsolatban, ez a mostani alkalom remek lehetőség volt ennek a munkának a folytatására is.

Nincsevics Klára

² Lásd: Péterfi Rita *Az olvasásról mindenkinek* című írását a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*, 2015. 4. sz. 32-37. p.

„KÖNYVTÁR, AMI ÖSSZEKÖT”

Kövér László, a Magyar Országgyűlés elnöke idén is meghirdette a „Könyvtár, ami összeköt” –

Kárpát-medencei fiatal magyar könyvtárosok együttműködése című programot, illetve pályázatot.

Az alábbi országokból jelentkezhetnek a részt venni szándékozó, 40. életévüket be nem töltött könyvtárosok: Horvátország, Magyarország, Románia, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia, Ukrajna.

A pályázatok beküldésének határideje: 2015. augusztus 28.

A pályázati felhívás szövege megtalálható az Országgyűlési Könyvtár honlapján (www.ogyk.hu)